

**Η Ελληνική ως Δεύτερη και ως Ξένη Γλώσσα
στο εξωτερικό
Ομάδες-στόχοι, Προγράμματα Σπουδών και εκπαιδευτικό υλικό**

Μιχάλης Δαμανάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Πρόλογος

Οι σκέψεις που ακολουθούν γεννήθηκαν και εμπεδώθηκαν στο πλαίσιο του έργου (προγράμματος) *Παιδεία Ομογενών*, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο του Β' και Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και υλοποιήθηκε από τους συνεργάτες του Εργαστηρίου Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (ΕΔΙΑΜΜΕ) του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Στόχος της εισήγησης είναι η παρουσίαση του σκεπτικού, σύμφωνα με το οποίο διαφοροποιήθηκε και κατατάχθηκε ο μαθητικός πληθυσμός σε *Ομάδες-στόχους* και στη συνέχεια καταρτίστηκαν *Προγράμματα Σπουδών και εκπαιδευτικό υλικό* για τη διδασκαλία της *Ελληνικής ως Δεύτερης και Ξένης Γλώσσας*.

1. Γενική περιγραφή του έργου Παιδεία Ομογενών

Το έργο (πρόγραμμα) *Παιδεία Ομογενών* στοχεύει στη διατήρηση, την καλλιέργεια και την προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στην ελληνική διασπορά, μέσω της βελτίωσης της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

Στα πλαίσια αυτά επιδιώκεται η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, η επιμόρφωση των αποσπώμενων και των ομογενών εκπαιδευτικών, η υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ομογενείς μαθητές, καθώς και η δημιουργία δικτύων επικοινωνίας, βάσεων δεδομένων και δυνατοτήτων τηλεεκπαίδευσης μέσα από το διαδίκτυο και τη δορυφορική τηλεόραση.

Το έργο διαρθρώνεται σε τρεις βασικές δράσεις, όπως περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα 1, καθώς και σε οριζόντιες υποδράσεις που υποστηρίζουν το συνολικό έργο.

Πίνακας 1. Συνοπτικός πίνακας δράσεων του έργου.

<i>a/a</i>	Τίτλος δράσης	Αντικείμενο δράσης
I	ΑΘΗΝΑ (Α):	Προγράμματα Σπουδών και Εκπαιδευτικό Υλικό
II	ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ (II):	Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μαθητών
III	ΕΡΜΗΣ (Ε):	Βάσεις Δεδομένων και Υπηρεσίες Τηλεκπαίδευσης
IV	ΟΡΙΖΟΝΤΙΕΣ ΥΠΟΔΡΑΣΕΙΣ (ΟΥ)	

Η Δράση **I, ΑΘΗΝΑ**, έχει ως αντικείμενο την κατάρτιση Προγραμμάτων Σπουδών και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, για τη διδασκαλία:

α) της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

β) της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

γ) της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και

δ) Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η Δράση **II, ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ**, αναφέρεται στην επιμόρφωση των αποσπώμενων εκπαιδευτικών και των ομογενών εκπαιδευτικών καθώς και στην οργάνωση και υλοποίηση εκπαιδευτικών-μορφωτικών προγραμμάτων για ομογενείς μαθητές.

Η Δράση **III, ΕΡΜΗΣ**, έχει ως κύριο αντικείμενο την ανάπτυξη μορφών τηλεκπαίδευσης για τους ομογενείς εκπαιδευτικούς, καθώς και τη δημιουργία Βάσεων Δεδομένων και Δικτύων Επικοινωνίας, μέσω του διαδικτύου.

Οι **Οριζόντιες Υποδράσεις** διαπερνούν τις τρεις δράσεις και υποστηρίζουν την ομαλή εξέλιξη και υλοποίηση του συνολικού έργου, αναφέρονται δε σε επιστημονικές συναντήσεις, συνέδρια, ημερίδες, εκθέσεις καθώς και στην προβολή / δημοσιότητα του έργου.

2. Οι μαθητές

Με βάση τα κριτήρια: *εθνοτική προέλευση και γλώσσα*, οι μαθητές των διαφόρων μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό μπορούν να διακριθούν στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες:

- α) Ομοεθνείς ελληνόγλωσσοι
- β) Ομοεθνείς χωρίς γνώση της Ελληνικής
- γ) Αλλοεθνείς αλλόγλωσσοι

Η τρίτη κατηγορία αποτελεί μικρή μειοψηφία σε σύγκριση με τις δύο πρώτες. Εμφανίζεται όμως σε διάφορες χώρες και ιδιαίτερα στην Αυστραλία και στις παρευξείνιες χώρες.

Η παραπάνω διαφοροποίηση εμπεριέχει μεν στοιχεία παιδαγωγικά και διδακτικά αξιοποιήσιμα, δεν αρκεί όμως σε καμιά περίπτωση για την οριοθέτηση των κοινωνικοπολιτισμικών, γλωσσικών και μαθησιακών προϋποθέσεων και αναγκών των μαθητών της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, λόγω του ότι οι συνθήκες αγωγής και εκπαίδευσής τους είναι πολυσύνθετες και πολυεπίπεδες.

Οι διαφοροποιημένες γεωγραφικές και κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες, η εθνοτική σύνθεση των οικογενειών και η εθνοτική προέλευση των μαθητών που διδάσκονται την Ελληνική στο εξωτερικό, τα πολλαπλά θεσμικά πλαίσια και οι πολλαπλές μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, οι ανομοιογενείς γλωσσικές και κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις των μαθητών θέτουν τον ερευνητή και προπάντων τους διδακτικολόγους και τους παραγωγούς εκπαιδευτικού υλικού μπροστά σε κρίσιμα ζητήματα.

Ένα από τα βασικά ζητήματα που έχει να αντιμετωπίσει όποιος ασχολείται με την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη διασπορά είναι τα *κριτήρια* βάσει των οποίων θα οριοθετηθούν οι ομάδες στόχοι και θα οργανωθούν τα Προγράμματα Σπουδών και το εκπαιδευτικό υλικό.

Μελετώντας κανείς το νόμο 2413/1996 διαπιστώνει ότι το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας στηρίζει την εκπαιδευτική του πολιτική κυρίως σε τρία κριτήρια:

α) *Εθνοτικό Κριτήριο: Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση απευθύνεται κυρίως σε μαθητές ελληνικής καταγωγής, αλλά και αλλοεθνείς που επιθυμούν να μάθουν Ελληνικά.*

β) *Θεσμικό Κριτήριο: Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση συνήθως διαφοροποιείται σε δύο βαθμίδες: πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, και σε δύο μορφές: Ημερήσια Σχολεία και Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής.*

γ) *Γεωγραφικό Κριτήριο: Κατά καιρούς λαμβάνονται ειδικά εκπαιδευτικά μέτρα για μια συγκεκριμένη χώρα διαμονής (π.χ. Γερμανία).*

3. Κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων-στόχων

Αν στα παραπάνω κριτήρια προστεθούν: το ηλικιακό, το κοινωνικοπολιτισμικό και το παιδαγωγικό, τότε καταλήγουμε στα ακόλουθα κριτήρια οριοθέτησης των ομάδων-στόχων:

- α) *Εθνοτικό κριτήριο*

- β) Θεσμικό κριτήριο
- γ) Γεωγραφικό κριτήριο
- δ) Ηλικιακό κριτήριο
- ε) Κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο
- στ) Παιδαγωγικό κριτήριο

Ως προς το α) Εθνικό κριτήριο

Οι όροι που χρησιμοποιούνται για την εθνική οριοθέτηση των μαθητών που μαθαίνουν Ελληνικά είναι συνήθως οι ακόλουθοι:

- ελληνικής καταγωγής – μη ελληνικής καταγωγής*
- ομογενής-αλλογενής*
- ομοεθνής-αλλοεθνής*
- Έλληνες-ξένοι*

Επειδή στις περισσότερες των περιπτώσεων υπονοείται και η φυλετική καταγωγή, η παραπάνω ορολογία καθίσταται παιδαγωγικά προβληματική, δεδομένου μάλιστα ότι οι μικτοί γάμοι είναι πλέον κανόνας στις περισσότερες παροικίες.

Προς αποφυγή παρεξηγήσεων υπογραμμίζεται, λοιπόν, εξ αρχής ότι, όταν χρησιμοποιείται το *εθνικό κριτήριο*, περιορίζεται στην *πολιτισμική του διάσταση*. Στο ίδιο πνεύμα χρησιμοποιείται και ο όρος «ομογενής». Αυτό σημαίνει ότι το *εθνικό* και το *κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο* αλληλοεπικαλύπτονται σε μεγάλο βαθμό, και ότι οι όροι *ομογενής* και *ομοεθνής* χρησιμοποιούνται ως συνώνυμα.

Ως προς το β): Θεσμικό κριτήριο

Οι συνθεότερες μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό είναι οι ακόλουθες:

- Τα «*αμιγή*» *Ελληνικά Σχολεία*. Σ' αυτά τα σχολεία υποτίθεται ότι φοιτούν μαθητές ελληνικής καταγωγής με υψηλό βαθμό ελληνομάθειας και προσανατολισμό παλιννόστησης και άρα τα ελλαδικά Αναλυτικά Προγράμματα και το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό καλύπτουν τις ανάγκες τους.
- Τα *Ημερήσια Σχολεία*. Το πρόγραμμά τους είναι σε κάποιο βαθμό δίγλωσσο (ή και τρίγλωσσο, π.χ. Κεμπέκ στον Καναδά) και έχουν ανάγκη εξειδικευμένου εκπαιδευτικού υλικού.
- Τα *Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής*, τα οποία είναι ενταγμένα στο «κανονικό» πρόγραμμα των δημόσιων ή ιδιωτικών σχολείων της χώρας διαμονής και προσφέρονται σε κάθε ενδιαφερόμενο μαθητή.

Τα Τμήματα αυτά έχουν επίσης ανάγκη ενός διαφοροποιημένου εκπαιδευτικού υλικού λόγω της ετερογένειας του μαθητικού τους πληθυσμού.

- Τα απογευματινά ή Σαββατιανά Τμήματα Διδασκαλίας της Ελληνικής, στα οποία φοιτά η πλειοψηφία των μαθητών ελληνικής καταγωγής.

Και σ' αυτά τα τμήματα υπάρχει υψηλός βαθμός ετερογένειας των μαθητών ως προς τις γλωσσικές και κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις τους. Επίσης, υπάρχει ετερογένεια ως προς την ηλικία των μαθητών εντός ενός τμήματος.

Οι παραπάνω μορφές εκπαίδευσης απαντώνται, άλλες περισσότερο κι άλλες λιγότερο, σε διάφορες χώρες. Ποια απ' αυτές είναι η συνηθέστερη σε κάθε χώρα, εξαρτάται τόσο από την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας όσο και από την ιστορική εξέλιξη των ελληνικών παροικιών σε κάθε χώρα διαμονής.

Ως προς το γ): Γεωγραφικό κριτήριο

Κατά καιρούς διατυπώνεται από πολιτικά πρόσωπα αλλά και από επιστήμονες η θέση ότι η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας θα πρέπει να διαφοροποιείται κατά χώρα και ότι θα ήταν σκόπιμο να παραχθεί ειδικό εκπαιδευτικό υλικό για κάθε χώρα, ή τουλάχιστον για κάθε μεγάλο γεωγραφικό διαμέρισμα (π.χ. ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία).

Ένα τέτοιο εγχείρημα θα είχε να αντιμετωπίσει ένα οικονομικό-τεχνικό κι ένα θεωρητικό-φιλοσοφικό ζήτημα. Δεν είναι δύσκολο να τεκμηριώσει κανείς τη θέση, ότι μια εκπαιδευτική πολιτική που θα εκινείτο σ' αυτό τον άξονα δεν θα άντεχε από οικονομικής και οργανωτικής-τεχνικής πλευράς σε βάθος χρόνου.

Σε θεωρητικό-φιλοσοφικό επίπεδο το ζήτημα που τίθεται είναι το ακόλουθο:

Αν οι ελληνικές διασπορές χαρακτηρίζονται από ετερογένεια, τότε η Ελλάδα ως «εθνικό κέντρο» προτάσσει μια εκπαιδευτική πολιτική που θα καλλιεργεί την ετερότητα κάθε γεωγραφικής διασποράς ή μια εκπαιδευτική πολιτική που σεβόμενη την ετερότητα κάθε διασποράς θα καλλιεργεί συγχρόνως τα κοινά στοιχεία των διασπορών, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή μια αλληλεπίδραση και ένας αλληλοεμπλουτισμός μεταξύ των πολλών ελληνικών ταυτοτήτων, των πολλών εκφάνσεων της ελληνικότητας;

Η απάντηση του προγράμματος Παιδεία Ομογενών στο παραπάνω ζήτημα είναι υπέρ της δεύτερης λύσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αγνοούνται οι ιδιαιτερότητες της κάθε παροικίας και των μελών της, οι οποίες ανάγονται στις ιδιαίτερες συνθήκες και ιστορικές συγκυρίες της κάθε χώρας διαμονής. Αντίθετα, αυτές λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, κατά την κατάρτιση των Προγραμμάτων Σπουδών και την παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού.

Ως προς το δ): Ηλικιακό κριτήριο

Η διαφοροποίηση των μαθητών σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παραπέμπει έμμεσα και στην ηλικία τους. Δεδομένου, όμως, ότι σύμφωνα με την εξελικτική ψυχολογία τα στάδια ανάπτυξης (γνωστικής,

συναισθηματικής, ηθικής, κοινωνικής) του ατόμου είναι περισσότερα των δύο, είναι αναγκαίο κατά την οριοθέτηση μιας ομάδας-στόχου και κατά τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας σ' ένα Τμήμα Ελληνόγλωσσας Εκπαίδευσης να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η ηλικία (και άρα το στάδιο εξέλιξης) των μαθητών. Το κριτήριο αυτό συναρτάται άμεσα με τη δόμηση των Προγραμμάτων Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού σε μαθησιακά επίπεδα.

Ως προς το ε): Κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο

Αν δεχθούμε ότι οι κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις των μαθητών, συμπεριλαμβανομένων και των *γλωσσικών προϋποθέσεων*, είναι προϊόν των οικογενειακών και λοιπών περιβαλλοντικών συνθηκών κοινωνικοποίησης του ατόμου, τότε είναι προφανές ότι το *κοινωνικοπολιτισμικό κριτήριο*, το *εθνοτικό* και το *γεωγραφικό κριτήριο* αλληλοεπικαλύπτονται.

Εξετάζοντας κανείς συγκριτικά τις ελληνικές παροιμίες στις διάφορες χώρες, και ιδιαίτερα τους ελληνικής καταγωγής μαθητές σ' αυτές, διαπιστώνει πολλά κοινά κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία, τα οποία σχετικοποιούν σε μεγάλο βαθμό τη γεωγραφική διάσταση.

Οι παροιμίες που δημιουργήθηκαν, για παράδειγμα, μέσα από τη μεταπολεμική μετανάστευση στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα (μεταναστευτική διασπορά) παρουσιάζουν πάρα πολλά κοινά οικονομικά, κοινωνικοπολιτισμικά και πολιτικά στοιχεία.

Οι διαστάσεις που εξετάστηκαν μέχρι τώρα, *εθνοτική, θεσμική, γεωγραφική, κοινωνικοπολιτισμική*, αποτελούν το πλαίσιο, το περιβάλλον εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η κοινωνικοποίηση του ατόμου.

Επειδή, όμως, η *ταυτότητα* του ατόμου διαμορφώνεται μέσα από την ενεργό αλληλεπίδρασή του με το περιβάλλον του και μέσα από την εσωτερική του στοιχείων (αξιών, στάσεων, συμπεριφορών) αυτού του περιβάλλοντος, τις παραπάνω διαστάσεις δεν τις συναντούμε μόνο ως μια αντικειμενική, έξω από το άτομο, πραγματικότητα, αλλά και ως υποκειμενική πραγματικότητα, βιωμένη και εσωτερικευμένη από το άτομο στα πλαίσια της οντογένεσής του.

Το άτομο εσωτερικεύει τον κόσμο και μ' αυτή την έννοια οι αντικειμενικές συνθήκες κοινωνικοποίησης του ατόμου ενυπάρχουν και μέσα στο άτομο και εκφράζονται απ' αυτό ως εθνοπολιτισμική συνείδηση, κοινωνική συνείδηση, στάσεις, γνώσεις, προσδοκίες, προσανατολισμοί κλ.π.

Ως προς το στ): Παιδαγωγικό κριτήριο

Το παραπάνω γεγονός καθιστά δυνατή μια παιδαγωγική προσέγγιση και οριοθέτηση των ομάδων-στόχων.

Παιδαγωγική προσέγγιση και οριοθέτηση στη συγκεκριμένη περίπτωση σημαίνει, ότι αφητηρία είναι το άτομο με το συγκεκριμένο στάδιο γνωστικής και ψυχοσυναισθηματικής εξέλιξής του, με τις κοινωνικοπολιτισμικές, γλωσσικές και μαθησιακές προϋποθέσεις του (υπόβαθρο), τις ανάγκες και τις προσδοκίες του, και στόχος είναι ο εμπλουτισμός του με ελληνογενή πολιτισμικά στοιχεία και γλωσσικές δεξιότητες.

3.1 Ομάδες – στόχοι

Διαφοροποιώντας το παιδαγωγικό κριτήριο, σε δύο σκέλη, στο εθνοπολιτισμικό και στο γλωσσικό, και συνδυάζοντάς το με το θεσμικό κριτήριο καθώς και με το ηλικιακό (εξελικτικό), καταλήγουμε στην οριοθέτηση των ακόλουθων ομάδων-στόχων:

Ομάδες στόχοι:

1. *Ομοεθνείς μαθητές της προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας με έστω περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια στην Ελληνική.*
2. *Ομοεθνείς μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με περιορισμένη επικοινωνιακή επάρκεια στην Ελληνική.*
3. *Ομοεθνείς μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης χωρίς καθόλου γλωσσικές και με ελάχιστες ή «καθόλου» ελληνογενείς πολιτισμικές προϋποθέσεις.*
4. *Αλλοεθνείς – αλλόγλωσσοι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που μαθαίνουν την Ελληνική.*

Συγκρίνοντας κανείς τις ομάδες 3 και 4 θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι από διδακτικής απόψεως δεν έχει νόημα μια διαφοροποίηση μεταξύ τους και ότι και στις δύο περιπτώσεις η Ελληνική θα πρέπει να προσφέρεται ως Ξένη Γλώσσα.

Μια τέτοια επιχειρηματολογία ισχύει σ' ό,τι αφορά τη μεθοδολογία, όμως παραβλέπει ότι οι παραπάνω δύο ομάδες μαθητών διαφοροποιούνται τουλάχιστον ως προς την πρόσληψη της Ελληνικής.

Για τον ελληνικής καταγωγής μαθητή το πιθανότερο είναι ότι η Ελληνική δεν προσλαμβάνεται και δεν αφομοιώνεται μόνο ως επικοινωνιακό μέσο, αλλά και ως πολιτισμικό χαρακτηριστικό στοιχείο της παροικίας του και ως συνθετικό στοιχείο της δικής του εθνοπολιτισμικής προέλευσης και ταυτότητας.

Αντίθετα, ο αλλοεθνής την προσλαμβάνει ως επικοινωνιακό μέσο και ενδεχομένως και ως στοιχείο πολιτισμικού εμπλουτισμού. Αυτό σημαίνει ότι η μεθοδολογία διδασκαλίας της Ελληνικής στις ομάδες-στόχους 3 και 4 μπορεί να είναι η ίδια, η στοχοθεσία της όμως διαφοροποιείται εκ των πραγμάτων.

Οι παραπάνω ομάδες-στόχοι εμφανίζονται λίγο-ως πολύ σ' όλες τις χώ-

ρες διαμονής. Ποια απ' αυτές τις ομάδες είναι πληθυσμιακά η κυρίαρχη, εξαρτάται κυρίως από την ιστορική εξέλιξη των παροικιών σε κάθε χώρα, την εκπαιδευτική πολιτική της κάθε χώρας διαμονής και φυσικά τις εκάστοτε συνθήκες κοινωνικοποίησης του ατόμου. Σε χώρες, για παράδειγμα, που δεν έχουν την Ελληνική στο «κανονικό» σχολικό τους πρόγραμμα δεν εμφανίζεται η τέταρτη ομάδα-στόχος. Από την άλλη θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι τα όρια μεταξύ των ομάδων δεν είναι απόλυτα, αλλά ρευστά.

Το γεγονός ωστόσο ότι οι παραπάνω ομάδες-στόχοι εμφανίζονται λίγο ως πολύ σ' όλες τις χώρες διαμονής, δίδει τη δυνατότητα να ληφθούν ως βάση για την κατάρτιση των Προγραμμάτων Σπουδών, και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού, οι ομάδες-στόχοι και όχι οι χώρες διαμονής (γεωγραφικό κριτήριο).

Αντιμετωπίζοντας μεθοδολογικά τις ομάδες 3 και 4 ως μια ομάδα – στόχο καταρτίστηκαν, λοιπόν, τρία Προγράμματα Σπουδών για τη Γλώσσα και ένα Πρόγραμμα Σπουδών για τα Στοιχεία Ιστορίας και Πολιτισμού, καθώς και τέσσερις σειρές (πακέτα) εκπαιδευτικού υλικού για:

1. *τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας (ΕΔΓ) στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση,*
2. *τη διδασκαλία της ΕΔΓ σε Ταχύρρυθμα Τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,*
3. *τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση,*
4. *τη διδασκαλία Στοιχείων Ιστορίας και Πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.*

Στα κεφαλαία που ακολουθούν γίνεται αναλυτικότερη αναφορά τόσο στα χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων όσο και στα Προγράμματα Σπουδών και στο αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό.

3.2 Κύρια χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων και η διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης και Ξένης Γλώσσας

Οι ομάδες-στόχοι που οριοθετήθηκαν βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων στο προηγούμενο κεφάλαιο, παρουσιάζουν διαφοροποιημένα αλλά και κοινά κοινωνικοπολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά, τα οποία μπορούν να σχηματιστούν ως ακολούθως:

Ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχων σχετίζονται κυρίως με την ιστορική εξέλιξη της νεοελληνικής μετανάστευσης. Αν εξαιρεθεί ο χώρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου υπάρχει μια ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων, στις λοιπές διασπορές και παροικίες σπανίζουν οι οικογένειες της πρώτης γενιάς.

Επίσης, αν εξαιρεθεί ο χώρος της Ευρώπης, στις λοιπές διασπορές και παροικίες δεν κυριαρχούν πλέον λογικές παλιννόστησης, αλλά μόνιμης διαμονής και άρα ένταξης στην κοινωνία διαμονής, με συνήθως παράλληλη οργάνωση και λειτουργία της παροικίας προς κάλυψη ιδιαίτερων κοινωνικοπολιτισμικών και ψυχολογικών αναγκών.

Οι διεθνοτικοί (μικτοί) γάμοι είναι πλέον σύνηθες φαινόμενο σ' όλες τις παροικίες. Από την άλλη πλευρά όλες οι οικογένειες που στέλλουν τα παιδιά τους σε κάποια μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης διατηρούν κάποια σχέση με την παροικία και με την Ελλάδα.

Οι οικογένειες που έχουν απομακρυνθεί από την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό και δεν στέλλουν τα παιδιά τους σε κάποια μορφή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης δεν είναι εύκολα προσπελάσιμες και δεν είναι επαρκώς γνωστά τα κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά τους. Το αναμενόμενο εθνοπολιτισμικό χαρακτηριστικό στο μεγαλύτερο μέρος αυτών των οικογενειών είναι αυτό που οριοθετήσαμε ως «πολιτισμικό ελάχιστο», το περιεχόμενο του οποίου, ωστόσο, μάλλον ότι διαφοροποιείται από διασπορά σε διασπορά.

Αναλύοντας κανείς τις εθνο-κοινωνικο-πολιτισμικές προϋποθέσεις (υπόβαθρο) των ομογενών μαθητών, και εν μέρει και των εκπαιδευτικών, διαπιστώνει ότι αυτές καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα, το οποίο ξεκινά από συγχρονικά διαπιστώσιμα γνωστικά στοιχεία (όπως γλώσσα, γνώση της ελληνικής ιστορίας και παράδοσης, γνώση της σύγχρονης Ελλάδας, θρησκεία κ.λπ) και καταλήγει σε μύθους, ιδεολογήματα, πεποιθήσεις, σύμβολα και συναισθηματικές φορτίσεις, κοντολογίς σε διαχρονικά, συμβολικά και σε πρώτη ματιά μη αναγνωρίσιμα στοιχεία, τα οποία συνοψίζουμε υπό τον όρο «πολιτισμικό ελάχιστο».

Αυτό σημαίνει ότι αυτό που αποκαλούμε ελληνικότητα στη διασπορά κινείται μεταξύ δύο πόλων:

Στη μια περίπτωση η ελληνικότητα δεν προσανατολίζεται απλώς στις ελλαδικές πολιτισμικές νόρμες, αλλά είναι και πολύ κοντά στην έκφραση της ελλαδικής ελληνικότητας, με την έννοια ότι διαθέτει συγχρονικά, διαπιστώσιμα στοιχεία, όπως: γλώσσα, θρησκεία, ιστορία, θεσμοί, ήθη-έθιμα, παραδόσεις.

Στον αντίποδα απαντάται μια άλλη έκφραση της ελληνικότητας, η οποία εμφανίζεται απλώς ως πεποίθηση, ως πίστη στην καταγωγή, ως ιδεολόγημα, ως συναισθηματικός δεσμός με ό,τι είναι ελληνικό, χωρίς όμως να συνοδεύεται από συγχρονικά, διαπιστώσιμα στοιχεία. Αυτή η έκφραση της ελληνικότητας, η οποία απαντάται κυρίως στην ιστορική διασπορά, αλλά και στην μεταναστευτική διασπορά με μακρά ιστορία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως «συμβολική ελληνικότητα», ή γενικότερα ως «συμβολική εθνοτικότητα»¹.

1. Σχετικά με την εθνοπολιτισμική ταυτότητα στη Διασπορά βλ. Δαμανάκης Μιχάλης (2004) (επιμ.), *Θεωρητικό Πλαίσιο και Προγράμματα Σπουδών για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Διασπορά*, ΕΔΙΑΜΜΕ, Ρέθυμνο.